

رصد جامع؛
بررسی و تحلیل شایعات و اخبار
جعلی در فضای مجازی

صدا و سیاهی جمهوری اسلامی ایران
معاونت فضای مجازی
اتاق وضعیت

۱۱ الی ۱۲ مهر ماه ۱۴۰۵

شماره اول

الحمد لله رب العالمين

دبازه مورد بررسی، ۱۱ روایت در حوزه‌های امنیتی، نظامی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی رصد شد که بخش قابل توجهی از آنها بر ایجاد احساس ناامنی، تشدید نگرانی از جنگ و بی‌اعتمادی نسبت به نهادهای رسمی متمرکز بوده‌اند. موضوعات اصلی شامل شایعه صدور حکم اعدام برای سردار فدوی، گم‌شدن دکل مخابراتی در شوش، گزارش‌های مربوط به افزایش حضور نظامی آمریکا در خاورمیانه، سفر منتسب به عباس عراقچی به ابوظبی، حمله احتمالی در ۷۲ ساعت آینده، انفجار قشم، محکومیت الناز شاکردوست، پلاک شناسایی برای دانش‌آموزان، ویدئوی قدیمی مشاور سابق نتانیاها، اعدام سیاوش جمشیدی و اخراج دو عضو هیئت ایرانی از آمریکا است. از نظر اعتبار، همه موارد ماهیت واحدی ندارند. ادعاهای مربوط به سفر عراقچی به ابوظبی، پلاک شناسایی دانش‌آموزان، گم‌شدن دکل شوش و حکم اعدام سردار فدوی با تکذیب یا فقدان سند رسمی مواجه‌اند. در مقابل، افزایش حضور نظامی آمریکا در خاورمیانه، اجرای حکم اعدام سیاوش جمشیدی و گزارش اکسیوس درباره اخراج دو عضو هیئت ایرانی، بر اخبار یا گزارش‌های قابل ردیابی استوارند. اما صورت‌بندی‌های تکمیلی و جهت‌دار پیرامون آنها نیازمند تفکیک از اصل خبر است. گزارش منتسب به اکونومیست درباره حمله در ۷۲ ساعت آینده نیز به دلیل نبود نسخه اصلی قابل راستی‌آزمایی، در سطح ادعای تأییدنشده باقی می‌ماند. سه روایت پلاک شناسایی دانش‌آموزان، حکم اعدام سردار فدوی و حمله در ۷۲ ساعت آینده در این مجموعه بیشترین ظرفیت فراگیری را داشته‌اند. زیرا به ترتیب بر نگرانی خانواده‌ها، حساسیت نسبت به انسجام نهادهای نظامی و هراس عمومی از جنگ قریب‌الوقوع تکیه دارند. این سه موضوع در فضای مبهم و ملتهب، قابلیت تبدیل شدن از یک ادعای محدود به نگرانی فراگیر اجتماعی را دارند.

فهرست موضوعی شایعات

ردیف	ادعا یا شایعه	موضوع
۱	صدور حکم اعدام برای سردار فدوی به جرم جاسوسی	امنیتی
۲	گم شدن دل مخابراتی ۴۰ متری در شوش	اقتصادی
۳	ادعای واشنگتن پست درمورد آماده‌سازی ارتش آمریکا برای افزایش گسترده حضور نظامی در خاورمیانه	نظامی
۴	سفر عباس عراقچی به ابوظبی	سیاسی
۵	گزارش منتسب به اکونومیست درباره احتمال حمله در ۷۲ ساعت آینده	نظامی
۶	وقوع حادثه امنیتی در پهنه سرزمینی جزیره قشم	نظامی-امنیتی
۷	محکومیت الناز، شاکر دوست به دلیل مرثیه سرایی برای جان باختگان دی ماه	فرهنگی-اجتماعی
۸	سفارش پلاک شناسایی جنگ برای دانش‌آموزان کنارک و بندرعباس و کرمانشاه	امنیتی
۹	ویدئو قدیمی پیش‌بینی مشاور سابق نتانیاهو درمورد سقوط جمهوری اسلامی	سیاسی
۱۰	اعدام سیاوش جمشیدی صرفاً به علت شرکت در اعتراضات	امنیتی
۱۱	اخراج دو دیپلمات ایرانی از خاک آمریکا	سیاسی

تحلیل شایعات

ردیف	شایعه یا ادعا	مبدا انتشار	بستر ضریب	هدف اصلی	احساسات غالب
۱	صدور حکم اعدام برای سردار فدوی به جرم جاسوسی	پست جعفر جمشیدیان در تردز	کانال‌های غیر رسمی و مخالف	وجود نفوذ در لایه‌های بالای امنیتی و سپاه	ایجاد بدبینی و بی اعتمادی نسبت به مقامات نظامی
۲	گم شدن دل مخابراتی ۴۰ متری در شوش	متن منتشر شده توسط یک فعال رسانه ای	کانال‌های خبری و محلی شوش و خوزستان، در تلگرام و ایکس و اینستاگرام، گروه‌های محلی در پیام رسان‌های داخلی	فضاسازی و القای فساد در نهادهای اداری و مالی	خشم و بی اعتمادی نسبت به مسئولین و نهادهای نظارتی
۳	ادعای واشنگتن پست در مورد آماده‌سازی ارتش آمریکا برای افزایش گسترده حضور نظامی در خاورمیانه	روزنامه واشنگتن پست	حساب خبررسان هدهد در ایکس، کانال‌های خبری و نظامی در تلگرام، صفحات خبری و تحلیلی در اینستاگرام	ایجاد جو روانی و جنگ هراسی به جهت کنترل تنش‌ها	ترس از وقوع تقابل نظامی گسترده، امید به تغییر موازنه قدرت در منطقه، انتظار نسبت به اعلام رسمی تصمیم نهایی مقامات آمریکایی

۴	سفر عباس عراقچی به ابوظبی	کانال‌های تلگرامی با استاند به تصویر پرواز یک هوایمای دولتی	کانال‌های سیاسی در تلگرام و بازنشر مانده‌ها در رابطه با این سفر در اینستاگرام	بحران نمایی از وضعیت فعلی کشور، متوسل شدن ایران به کشورهای منطقه و متحد آمریکا برای کاهش تنش، استیصال و درماندگی مقامات و نظامیان ایران در حل بحران منطقه	ایجاد انتظار کاذب در به نتیجه رسیدن گفت و گوها با میانجی‌ها، خشم و نفرت نسبت به تیم دیپلماسی
۵	گزارش منتسب به اکنونمیست درباره احتمال حمله در ۷۲ ساعت آینده	خبر فوری و اقتصاد آنلاین با انتساب گزارش به اکنونمیست	کانال‌های خبری و نظامی در تلگرام و اینستاگرام، بازنشر تیتراهای حمله در ۷۲ ساعت آینده در ایکس	حمایت مستقیم نظامی چین از ایران و تصویرسازی از پل نظامی جدید هوایی برای دور زدن تحریم‌ها	ایجاد تنفر و خشم و بدبینی نسبت به هم پیمانان ، نامیدی و ترس از وقوع کمبود کالاهای اساسی در آینده

ترس و نگرانی از تشدید درگیری‌های نظامی و کشیده شدن به فضای شهرها	القای فضای ناامنی و بحران و وقوع درگیری‌های نظامی	کانال‌های خبری و محلی قشم و هرمزگان در تلگرام، بازنشر تصاویر و ویدئوهای مردمی در ایکس و اینستاگرام	گزارش‌های محلی و انتشار تصاویر انفجار و مشاهده بوستر پدافندی	وقوع حادثه امنیتی در پهنه سرزمینی جزیره قشم	۶
خشم و بدبینی و بی‌اعتمادی در میان افکار عمومی نسبت به نهادها و مسئولین قضایی	سیاه‌نمایی در مورد دستگاه قضایی، بی‌اعتبار کردن احکام صادره، تصویرسازی از فضای سرکوب چهره‌ها	حساب توانا و بازنشرهای مردم در ایکس، کانال‌های خبری فرهنگی-سیاسی و سرگرمی در تلگرام، صفحه شخصی شاگردوست در اینستاگرام	وب‌سایت امتداد با انتشار اظهارات وکیل شاگردوست	محکومیت الناز، شاکر دوست به دلیل مرثیه سرایی برای جان باختگان دی ماه	۷
ایجاد ترس و نگرانی در میان خانواده‌ها، خشم و تنفر نسبت به نهادهای امنیتی، بی‌اعتمادی نسبت به قدرت پدافندی کشور	بحران‌نمایی از وضعیت کشور، القای ناامنی در جنوب و غرب کشور	صفحات محلی در اینستاگرام، گروه‌های محلی در پیام‌رسان‌های داخلی	انتشار شایعه در میان خانواده‌ها (مبدأ آغاز شایعه موجود نیست)	سفارش پلاک شناسایی جنگ برای دانش‌آموزان کنارک و بندرعباس و کرمانشاه	۸

۹	ویدئو قدیمی پیش بینی مشاور سابق نتانیا هو درمورد سقوط جمهوری اسلامی	بازنشر ویدئو قدیمی در ایکس و سایر شبکه‌های اجتماعی	حساب دیوید کیدز در ایکس با بازنشر ویدئو قدیمی، کانل‌های خبری و سیاسی فارسی زبان در تلگرام، صفحات تحلیلی و سیاسی در اینستاگرام	فضاسازی و دستکاری روانی در میان مخاطبین	ایجاد امید، انتظار و در میان مخالفان و ترس کاذب در میان افراد همسو با حاکمیت
۱۰	اعدام سیاوش جمشیدی صرفاً به علت شرکت در اعتراضات	انتشار خبر اغدام توسط رسانه قوه قضاییه	کانال‌های خیری و سیاسی و حقوق بشری در تلگرام، حساب‌های حقوق بشری در ایکس، صفحات حقوق بشری، خبری و سیاسی و خانواده در اینستاگرام	القای فضای سرکوب و خفقان در کشور، بی اعتباری احکام صادره قضایی، تحریک افکار عمومی	ایجاد بدبینی و بی اعتمادی نسبت به رعایت عدالت احکام صادره و خشم و تنفر نسبت به حاکمیت و ضابطین قضایی
۱۱	اخراج دو دیپلمات ایرانی از خاک آمریکا	آکسیوس به نقل از یک مقام آمریکایی	کانال‌ها و حساب‌های خبری و سیاسی و دیپلماتیک فارسی زبان در تلگرام و ایکس، صفحات خبری و تحلیلی در اینستاگرام	انزوای دیپلماتیک ایران و تشدید تقابل بین الملل	ایجاد خشم نسبت به مقامات آمریکایی، ترس از بسته شدن مسیرهای دیپلماسی، انتظار برای مقابله به مثل ایران

شایعات پربسامد

۱. سفارش استفاده از پلاک جنگی شناسایی برای دانش آموزان در کنارک، بندرعباس و کرمانشاه

این شایعه به دلیل ارتباط مستقیمی که با دانش آموزان و احتمال وقوع مجدد درگیری نظامی دارد و با عطف به خاطره مدرسه شجره میناب در ذهن افکار عمومی و خانواده‌ها، پتانسیل بالایی برای رشد و فراگیری پیدا کرد و خبرسازی پیرامون آن را هموار ساخت. در واکنش به این موج، مدیرکل آموزش و پرورش کرمانشاه و روابط عمومی آموزش و پرورش هرمزگان این ادعا را رسماً تکذیب و اعلام کردند هیچ دستور یا ابلاغ رسمی برای استفاده دانش آموزان از پلاک شناسایی صادر نشده است.

- **عوامل ضریب‌دهنده:** تأخیر در اطلاع‌رسانی متمرکز و تکذیب سراسری اولیه، بازنشر شایعه در کانال‌های آموزشی و گروه‌های محلی به دلیل حساسیت خانواده‌ها، و ابهام و التهاب در ارزیابی افکار عمومی از چشم‌انداز تنش‌های نظامی.

۲. صدور حکم اعدام برای سردار فدوی به اتهام جاسوسی

این شایعه به دلیل ماهیت حساس امنیتی پیرامون فرماندهان ارشد نظامی، ظرفیت شتابانی برای ایجاد موج رسانه‌ای دارد. ادعا ابتدا با محوریت صدور حکم اعدام مطرح شد و سپس با افزودن جزئیات مبهم و غیرقابل اثبات نظیر اتهام جاسوسی فربه‌تر گردید؛ این در حالی است که سردار فدوی در مواضع و برنامه‌های عمومی روزهای اخیر حضور میدانی داشته و هیچ گزارش رسمی از سوی مراجع قضایی یا نهادهای نظامی دال بر این ادعا وجود ندارد.

- **عوامل ضریب‌دهنده:** تأخیر در واکنش و روشن‌گری بهنگام مراجع ذی‌ربط، بهره‌برداری و بازنشر هدفمند توسط رسانه‌ها و جریان‌های خارج از کشور، و تلاش برای ایجاد القای تزلزل در انسجام نهادهای امنیتی و دفاعی.

۳. ادعای حمله به ایران در ۷۲ ساعت آینده

مجموعه رویدادهای منطقه‌ای، ارتباط مستقیم خبر با متغیر جنگ‌هراسی و شگرد اعتبارسازی جعلی از طریق انتساب به نشریه اکونومیست، موج گسترده‌ای از بازنشر را در بسترهای خبری و شبکه‌های اجتماعی داخلی رقم زد؛ این در حالی است که هیچ نسخه، سند یا گزارش قابل راستی‌آزمایی در این باره در آرشیو نشریه مذکور ثبت نشده است.

- **عوامل ضریب‌دهنده:** سندسازی جعلی و انتساب به منابع معتبر بین‌المللی، بازنشر شتاب‌زده توسط مبادی و کانال‌های خبری داخلی، و مستعد بودن روان‌شناختی افکار عمومی در اثر تداوم تنش‌های میان ایران و آمریکا.

تحلیل هدف محور

در **محور سیاسی**، ادعاها و شایعاتی چون اخراج دو دیپلمات ایرانی از خاک آمریکا، سفر منتسب به عراقچی به ابوظبی و بازنشر ویدئوی قدیمی پیش‌بینی مشاور سابق نتانیا هو درباره سقوط حاکمیت، در مجموع القاکننده وضعیت بحرانی و نیاز مبرم کشور به گشایش افق‌های دیپلماتیک برای کاهش تنش‌ها هستند؛ پیامی که هشدار می‌دهد در غیر این صورت، سقوط ساختار سیاسی و از دست رفتن ابتکار عمل در موازنه قدرت قریب‌الوقوع خواهد بود.

در **محور امنیتی**، ادعای صدور حکم برای سردار فدوی و اعدام جمشیدی، پرونده‌های امنیتی را به سازوکار قضایی پیوند می‌زنند تا در لوای این ادعاها، موجی از بی‌اعتمادی را در ارکان مختلف حاکمیت ایجاد کنند. از سوی دیگر، طرح موضوعاتی مانند وقوع حادثه نظامی در قشم و درخواست ثبت پلاک برای دانش‌آموزان، به دلیل ارتباط مستقیم با متغیر «جنگ‌هراسی»، با سرعتی بالا به‌ویژه در سطوح محلی و استانی فراگیر می‌شوند. در مجموع، هدف مشترک شایعات این محور، القای نفوذ، بی‌ثباتی و آسیب‌پذیری ساختارهای امنیتی کشور است.

در **محور نظامی**، مواردی نظیر ادعای واشنگتن‌پست، گزارش ادعایی اکونومیست و شایعه انفجار در قشم نشان می‌دهند که خط روایی رقیب صرفاً با اتکا به «منابع مطلع ناشناس» و بدون منبع رسمی، در پی تولید هراس، اضطراب اجتماعی و حس اضطرار در افکار عمومی است تا تصویری از ضعف پدافندی و آسیب‌پذیری ارکان دفاعی پیش چشم جامعه بسازد، بی‌آنکه این ادعاها از استناد یا قطعیت کارشناسی برخوردار باشند.

تحلیل بسترها

تلگرام: در رصدهای انجام شده این پلتفرم به عنوان مهم‌ترین بستر برای تولید روایت انبوه و ضریب‌دهی مطرح می‌شود. چرا که شایعات مذکور در گزارش، عمدتاً جنبه خبری دارند و از آنجا که تلگرام به علت دارا بودن ظرفیت بالایی برای پیام‌رسانی، نقش مهمی در تولید و رساندن پیام به مخاطب هدف دارد، مطالب با سرعت بالایی در این بستر دست‌به‌دست شده‌اند.

اینستاگرام: اینستاگرام در انتشار روایت‌هایی که عمدتاً چهره‌محور، خانوادگی و محلی هستند نقش بسزایی ایفا کرده است. در مجموعه رصدی فوق، شایعه پلاک دانش‌آموزان به دلیل ظرفیت بالا در ایجاد نگرانی، عکس و فیلم جعلی در مورد اعدام سردار فدوی و استوری‌های منتشر شده در مورد حکم صادر شده برای شاکردوست و همچنین وایرال شدن ویدئوهای منتسب به حمله در قشم، بستر مناسبی برای ضریب‌گیری در این پلتفرم پیدا کردند.

ایکس: مهم‌ترین بستر تولید روایت اولیه و فضا دادن به مطالب برای تبدیل شدن از گمانه‌زنی به واقعیت محسوب می‌شود و بیشتر فضایی برای انتشار اخبار سیاسی و نظامی است. به‌صورتی که مطالب مربوط به احتمال حمله در ۷۲ ساعت، ویدئوی منتسب به مشاور نتانیا‌هو و اخراج دیپلمات‌ها، تدارک حضور نظامیان و گمانه‌زنی‌ها در مورد هدف سفر عراقچی به دلیل از بین رفتن مرز میان تحلیل، احتمال، ادعا و یا خبر بودن موارد منتشر شده در فضای این پلتفرم، بیشترین امکان برای وایرال شدن را پیدا کرده‌اند.

پیام‌رسان‌های داخلی و گروه‌های محلی: مهیاترین بستر در انتشار و همه‌گیری اخبار مربوط به یک جغرافیای خاص محسوب می‌شوند. در گزارش فعلی مواردی مانند گم شدن دکل، پلاک دانش‌آموزان، اعدام جمشیدی، وقوع انفجار در قشم ابتدا در

رسانه‌های محلی و در گروه‌های محلی افراد همان جغرافیای خاص منتشر شده و به علت ظرفیت بالای بسترهای داخلی بخاطر دسترسی به منابع و مسئولین مورد وثوق، در انتشار تکذیبیه و یا تأیید یک خبر، ادعا یا شایعه، انتقال آن به بسترهای عمومی‌تر مانند گروه‌ها و کانال‌های محلی تلگرام و ضریب‌گیری آن در مراحل و بسترهای بعدی فراهم شده است.

جمع بندی نهایی

الگوی غالب انتشار این مجموعه، آغاز روایت در حساب‌های شبکه اجتماعی، رسانه‌های خارجی یا منابع محلی، سپس ضریب‌دهی در ایکس و تلگرام و در نهایت بازتاب در رسانه‌های خبری و پیام‌رسان‌های داخلی است. ایکس عمدتاً نقش تولید و قاب‌بندی سیاسی و نظامی روایت را دارد؛ تلگرام نقش انبوه‌سازی و انتشار سریع تیتراهای خبری را ایفا می‌کند؛ اینستاگرام در روایت‌های چهره‌محور، خانوادگی و محلی اثرگذارتر است؛ و گروه‌ها و پیام‌رسان‌های داخلی در موضوعات دارای مؤلفه جغرافیایی، مانند شوش، قشم، هرمزگان، کنارک، کرمانشاه و شهرکرد، نقش مهمی در انتقال سریع ادعا به جامعه محلی و سپس فضای عمومی دارند.

برآیند محتوایی این موج بر پنج محور متمرکز است: القای ضعف یا نفوذ در ساختارهای امنیتی و نظامی، برجسته‌سازی احتمال گسترش جنگ، تضعیف اعتماد به فرآیندهای قضایی و اداری، تصویرسازی از انزوای دیپلماتیک و ایجاد نگرانی در خانواده‌ها و جوامع محلی.

در محور نظامی، پیوند دادن گزارش‌های واقعی استقرار نظامی آمریکا با ادعاهای تأیید نشده درباره حمله فوری و رخداد‌های محلی، ظرفیت جنگ‌هراسی را افزایش می‌دهد. در محور امنیتی، کنار هم قرار گرفتن شایعه حکم علیه یک فرمانده نظامی، ادعای حادثه در قشم و موضوع پلاک دانش‌آموزان، تصویری از ناامنی و آسیب‌پذیری فراگیر تولید می‌کند.

مؤثرترین پاسخ، ارائه توضیح سریع، مستند، هم‌زمان و متناسب با بستر انتشار است: پاسخ ملی و رسانه‌ای برای ادعاهای سیاسی و نظامی، پاسخ محلی و مرجع‌دار برای شایعات شهری، آموزشی و امنیتی، و تفکیک دقیق میان خبر تأیید شده، ادعای یک منبع و روایت تأیید نشده. تأخیر در ارائه پاسخ، یا تکذیب کلی بدون جزئیات قابل بازنشر، فرصت تثبیت برداشت اولیه و انتقال آن از گروه‌های محلی به شبکه‌های گسترده‌تر را افزایش می‌دهد.